

Izvješće medijskih objava

10.11.2014

8.11.2014	Novi list	Stranica/Termin:	Hrvatska
Naslov:	JOŠ NISMO NAUČILI VODITI DIJALOG O RATU		
Sadržaj:	VESNA TERŠELIČ MIROVNA AKTIVISTKINJA I ANTIFAŠISTKINJA, VODITELJICA 'DOCUMENTE'		
Autor:	Tatjana GROMAČA VADANJEL		
Rubrika, Emisija:		Žanr: izvješće	Naklada: 21.188,00
Ključne riječi:	CENTAR ZA MIROVNE STUDIJE, građanski odgoj		

Naslov: JOŠ NISMO NAUČILI VODITI DIJALOG O RATU

Autor: Tatjana GROMAČA VADANJEL

Rubrika/Emisija: Pogled

Žanr: izvješće

Površina/Trajanje: 2.926,20

Naklada: 21.188,00

Ključne riječi: CENTAR ZA MIROVNE STUDIJE, građanski odgoj

VESNA TERŠELIČ MIROVNA AKTIVISTKINJA I ANTIFAŠISTKINJA, VODITELJICA

JOŠ NISMO NAUČILI voditi dijalog o ratu

Tatjana GROMAČA
VADANJEL, snimio
Nenad REBERŠAK

Vesna Teršelič, mirovna aktivistkinja i antifašistkinja, na hrvatskoj je mirovnoj sceni od početka rata tijekom devedesetih, gdje se najprije angažirala u osnivanju i radu hrvatske Antiratne kampanje. U listopadu godine 2004. iz organizacija Centar za mir, nenasilje i ljudska prava Oslijek, Centar za mirovne studije, Građanski odbor za ljudska prava i Hrvatski helsinški odbor osnovana je Documenta - Centar za suočavanje s prošlošću.

Ovih je dana Centar Documenta proslavio deset godina svoga rada, što se poklopilo s prosvjedima hrvatskih branitelja, koji su pak kao izraženu metu vlastita neprijateljstva označili »Documentu«, i voditeljicu Centra, Vesnu Teršelič, inače dobitnicu mnogih visokih, međunarodnih i domaćih priznanja i odličja za svoj rad.

Hrvatski su vas branitelji, odnosno, hrvatski ratni invalidi, prozvali da s udrugom »Documenta«, a u suradnji s Vladom, radite na destrukciji državnih temelja. Svojevrsan ste odgovor kao udruga, zajedno sa Zoranom Pusićem, predsjednikom upravnog odbora Documente, dali na vašim web stranicama, a možete li ovdje još jednom sumirati bit?

- Najbitnije je da, ako je afirmiranje prava svih civilnih žrtava rata - svih koji su kao državljani i državljanke, stanovnici i stanovnice Hrvatske stradali u vrijeme rata u devedesetima u Hrvatskoj - nešto štetno, onda mi radimo nešto loše. Ja vjerujem da radimo na promicanju prava na pravični sudski postupak, na istinu, prava na oštećenje svih koji su stradali, i čini mi se to jako važnim. Čini mi se važnim raditi na utvrđivanju činjenica, kako bi što malobrojniji bili prijepori oko okolnosti stradanja, jer je to za nas kao društvo važno, kako bi se distancirali od nasilja, kako bi ga osudili, osudili počinitelje zločina i dali podršku civilnim žrtvama koju do sada nisu dobili, a na nju imaju pravo i zaslužuju je.

S imenom i prezimenom

Optužuje vas se da ste utjecali na pripremu novog zakona o braniteljima, koji bi trebao izjednačiti sve civilne i vojne žrtve rata. Što je u tome loše, zbog čega to ljuti i vrijeda dio braniteljske populacije?

- Polazim od ravnopravnosti svih ljudi, poštovanja ljudskih prava, i poštovanja Ustava Republike Hrvatske, odnosno svih vrijednosti koje su u njega upisane. Ono što nam se pripisuje, mislim neopravdano, je da izjednačavamo žrtve i agresore. No treba znati da mi, kada istražujemo činjenice, uvijek inzistiramo na utvrđivanju svih okolnosti stradanja, jer svaki zločin treba sagledati unutar konteksta počinjenja tog zločina, kao što treba sagledati i njegove uzroke. Mislim da je vrlo važno na prvom mjestu iskazati pošto-

A CENTRA ZA SUOČAVANJE S PROŠLOŠĆU »DOCUMENTA«

Još smo u procesu tranzicije prema demokraciji u kojoj će se moći posve afirmirati sloboda govora i izražavanja. A to znači izražavanja različitih stavova o Domovinskom ratu. Mislim da je taj prostor bitno sužen Deklaracijom o Domovinskom ratu

vanje svima koji su stradali time što se bilježi njihovo ime i prezime, sa svim podacima koji su poznati o toj osobi, s točnim opisom načina stradanja. Smatram da im to dugujemo, kako onima koji su ubijeni, tako onima koji su nestali, mislim da tu nema nikakve opasnosti od izjednačavanja. Za nas kao organizaciju za ljudska prava je važno reći da žrtve pate bez obzira na to na kojoj su strani rata i ideoloških podjela stradale, i da zakonodavac, Hrvatski sabor, predlaže jednog budućeg zakona o civilnim žrtvama rata, koji je različit od zakona o braniteljima, treba imati na pameti potrebu za ravnopravnošću, a naravno i osnovna prava na obštećenje i priznavanje patnje svake civilne žrtve. Republika Hrvatska sada ne priznaje kao civilnu žrtvu ni Vukovarca srpske nacionalnosti Mladena Mrkica, inženjera agronomije i tada direktora kooperacije u Vupiku, koji je u srpnju 1991. odveden ispred zgrade u kojoj je stanovao, a ni Miju Radica, invalida u kolicima s distrofijom mišića hrvatske nacionalnosti, koji je u studenom 1991. odvojen od obitelji na Veleprometu i odveden u Negotslavce. Nikad se nisu vratili.

Imate li vi odgovor na pitanje koje je na skupu Documente u Vukovaru postavio savjetnik ministra branitelja, gospodin Bojan Glavašević, zbog čega je i različit dio braniteljske populacije – zbog čega je PTSP prisutniji kod naših ljudi nego kod ljudi iz Srpske krajine, koji su uza sve i izgubili rat?

– Za odgovor na to pitanje nemamo dovoljno podataka. Mislim da je važno da je braniteljima objelomljen od PTSP-a priznat status, da je prepoznata ta potreba i odgovorilo se na nju kroz zakonom regulirana rješenja, a za one s druge strane rata ta mogućnost nije niti postojala. Međutim, za civilne žrtve takva se mogućnost nije stvorila. Zbog toga mislim da je sada, toliko vremena nakon početka rata, krajnje vrijeme da se stvaraju mogućnosti podrške i obštećenja za civilne žrtve rata. Ministarstvo je napravilo iskorak za žrtve seksualnog zlostavljanja, ali se sada treba okrenuti i svim drugima, kako obitelji i ubijenih, nestalih, žrtvama granatiranja, roditeljima ubijene djece, mina, onima koji su preživjeli logore, zatvore i pritvore i bili su u njima žrtve mučenja, onima koji su stradali u terorističkim aktima... Tu su i žrtve deložacija, i mnogih drugih teških povreda ljudskih prava, zato je važno voditi raspravu tko su sve civilne žrtve rata, i postaviti pitanje što je sa civilima koji su stradali u pot ratnim eksplozijama bombi koje su

ostale po kućama, iz vatrenog oružja koje nije predano, jesu li i oni civilne žrtve rata? To je rasprava koju kao društvo trebamo voditi.

Ograničavajući naziv rata

No čini se da je prostor za raspravu prilično sužen.

– Prostor za raspravu je sužen jer se još nismo naučili voditi dijalog o ratu, još smo u procesu tranzicije prema demokraciji u kojoj će se moći posve afirmirati sloboda govora i izražavanja. A to znači izražavanja različitih stavova i interpretacija o Domovinskom ratu. Mislim da je taj prostor bitno sužen Deklaracijom o Domovinskom ratu, koja s razine Hrvatskog sabora propisuje samo jednu interpretaciju. To je ono na što se i branitelji koji prosvjeduju pred Ministarstvom branitelja pozivaju. Mislim da je iznimno važno za napredak demokracije moći govoriti o tome što se dogodilo u Hrvatskoj bez takvih ograničenja. Ono čemu svjedočimo, posebno zadnjih mjeseci, su hajke na sve one koji imaju različito mišljenje o ratu.

Je li, prema vašem mišljenju, naziv Domovinski rat najsretniji ili najprecizniji naziv koji se može koristiti, postoji li možda neki bolji?

– Naziv je ograničavajući, a zapravo je preuzet iz naziva Domovinskog rata koji je u Sovjetskom Savezu koristio Staljin, a u Hrvatskoj počeo koristiti tadašnji predsjednik Franjo Tuđman. Sad

Žrtve pate bez obzira na to na kojoj su strani rata i ideoloških podjela stradale

je u širokoj upotrebi, tako da se vrlo teško može afirmirati neki drugi naziv. Ono o čemu treba voditi računa je da je taj naziv vrlo teško prihvatljiv, primjerice za Srbe u Hrvatskoj. Možda bi trebali razmišljati, raspravljati i o nekom drugom imenu, koje bi uključilo više interpretacija rata, a ne samo ovu jednu, dominantnu, koja je upisana u Deklaraciju o Domovinskom ratu. Recimo naziv »Rat devedesetih u Hrvatskoj«. U Hrvatskoj se, prema mom mišljenju vodio obrambeni rat, ali s nekim elementima građanskog rata. Naziv bi trebao izraziti kompleksan karakter rata. Bilo bi se važno sjetiti i da u Hrvatskoj trebamo govoriti ne samo o ratu na terenu Hrvatske, nego i o ratu u Bosni i Hercegovini, unutar kojega je ratovao i HVO, ali i pripadnici jedinica Hrvatske vojske. Tu je važno pogledati kakva je bila Tuđmanova i Sušukova politika prema BiH, što je to

Nacionalnost stradalih ne bi smjela biti bitna

značilo za rat u BiH, a sve se to gubi kada interpretacija postaje pojednostavljena.

Kojim mehanizmima potaknuti kod ljudi svijest i sposobnost većeg međusobnog razumijevanja? Čini li se vama, koji toliko dugo radite na pitanjima ljudskih prava, da nismo išli naprijed, nego unazad kao društvo?

– Ja vidim da idemo korak naprijed, dva koraka nazad, tri koraka naprijed, jedan korak nazad, što i jest normalno za društva u prijelaznoj fazi. Mi smo još uvijek u prijelazu iz višestrukih sustava podčinjenosti, i jako se teško stvara prostor slobode, prostor slobode za slobodu izražavanja. Očekivanje da ćemo o svemu imati jednu, dominantnu interpretaciju toliko je karakteristično za monarhije u kojima se nekada živjelo, za Habsburšku, pa za nekadašnju Kraljevinu Jugoslaviju, karakteristično je i za jugoslavenski socijalizam, gdje se u javnosti artikulara jedna istina. Uvijek se nešto spremalo u ormare, nešto se zadržavalo nevidljivim. Teško se priviknuti na mogućnost da bi u demokraciji zapravo srž stvari trebala biti da možemo imati različita mišljenja, koja u javnosti onda možemo zastupati različitim argumentima, a da je ono što je vrlo važan posao i znanstvenih i vladinih institucija, dokumentiranje činjenica. Tu Documenta nastoji dati svoj doprinos u dokumentiranju činjenica.

Za one koji možda nisu detaljnije upoznati, recite malo o činjenicama koje dokumentirate.

– Najvažnija su istraživanja ljudskih gubitaka. U razgovoru s ljudima, na terenu, doznajemo o sudbini ubijenih i nestalih, kako bi zabilježili imena, prezime-

na, sve moguće podatke o okolnostima stradanja, kako bi mogli kontekstualizirati ono što se dogodilo. Mislim da apsolutno imamo tu dužnost kao društvo, znati imena svih ubijenih, nestalih, žrtava tortura i teških kršenja ljudskih prava, bez obzira na to koje su oni bili nacionalnosti, ideologije, koje su bile njihove pripadnosti. Documenta se odlučila na to kada smo vidjeli da nema volje za to ni u vladinim, ni u znanstvenim institucijama. S druge strane nam se činilo da je jako važno čuvati osobna sjećanja ljudi na 20. stoljeće, tako da u našoj zbirci ima više od 500 video intervjua, objavljenih na web stranici u kojima ljudi govore o svojim sjećanjima i videnjima vremena od dvadesetih godina prošloga stoljeća pa nadalje. Tu se mozaik vide te velike razlike, to da uopće ne govorimo jednim glasom. Niti ne smijemo govoriti jednim glasom, vrlo je važno to višeglasje. Ali se kao društvo još ne usudujemo jedni drugima dati tu slobodu da mislimo različito, i tu je veliki problem. Jer kada se namoću interpretacije guši se kreativnost, ne samo u smislu umjetničkog stvaranja, nego u smislu bilo kojeg drugog stvaranja, gospodarskog, poduzetničkih pothvata...

Suočavanje s prošlošću

U deset godina svoga postojanja Documenta je obavila velik posao. Vaši su ljudi doslovo išli po hrvatskim selima i gradovima, od kuće do kuće, i intervjuirali građane, sakupljali podatke. Puno je segmenata vašeg rada, no ovaj se čini osobito važan upravo zbog svoje vjerodostojnosti, vjeruje mi se, jer dolazi od samih aktera događaja.

– Nismo još uspjeli otići u sva mjesta u koja bismo željeli, ali smo obišli velik dio Hrvatske, našli su istraživači stvarno radili od kuće do kuće. Ove ćemo jeseni početi s objavom podataka o stradalima i nestalima za zapadnu Slavoniju, i rado bismo zajednički objavili podatke s Ministarstvom

Zadnjih mjeseci svjedočimo hajci na sve one koji imaju različito mišljenje o ratu

branitelja, jer su naši podaci komplementarni. Mi smo im to predložili, ali još nismo dobili odgovor. Smatramo da bi se svi podaci koji su prikupljeni trebali povezati kako bi zajednički bili objavljeni, kako bi se pomalo ipak stekla slika o svim žrtvama rata u Hrvatskoj. Još snimamo intervjue, i ovo je prilika da pozovemo

ljudce da nam se jave i predlože koga još snimiti, jer je jako važno sačuvati sjećanja, osobito onih koji su svjedoci povijesti, a već su u poznim godinama. Glasovi ljudi su nešto najdragocijenije, što bismo željeli sačuvati. Osim toga, ti ljudi su važni da kažu što im se čini da su najvažniji prioriteti sada, kako sada graditi povjerenje među ljudima. Jer hrvatsko je društvo još uvijek pred suočavanjem s prošlošću. Mi se još nismo distancirali i osudili nasilje koje je počinjeno u Drugom svjetskom ratu, u vrijeme jugoslavenskog socijalizma i u vrijeme rata u devedesetima. Na generalnoj razini napravili smo odmak od devedesetih. Većina sugovornika u Hrvatskoj danas kaže da je svaki zločin zločin, da svaki zločin, posebno ratni zločin, treba procesuirati, da svaki zločin zaslužuje osudu. Ali još uvijek trebamo sazrijevat prema dijalogu o ratu. Posebno mlade generacije zaslužuju da čuju činjenice, i trebaju i ohrabrivati za vlastita istraživanja.

Podaci koje u Documenti sakupljate potrebni su prije svega samim žrtvama rata, a njih zapravo ima među raznim nacionalnostima...

– Da, ti su podaci najvažniji žrtvama, ali trebaju i društvu u cjelini. Objavom u knjizi pamćenja mogu postati spomenik svim ubijenima i nestalima. Do sada smo u istraživanju ljudskih gubitaka u Hrvatskoj '91-'95. pokrili najveći dio ratom pogođenih područja RH, uz izuzetak područja bivše općine Karlovac te većeg dijela Like i Dalmacije. Na osnovi objavljenih intervjua sa 6.128 članova obitelji i poznanika žrtava i drugih relevantnih izvora, do sada je u bazi podataka Documente evidentirano 10.577 poginulih i nestalih građana RH. Što smo god mogli napravili smo za priznavanje patnje ljudi koji su stradali, i to patnje Hrvata, Srba, Čeha, Bošnjaka, Talijana, ljudi svih nacionalnosti u Hrvatskoj. Kod nas je još uvijek prisutan način gledanja da imamo zatvoreni krug unutar kojega svaka grupa prije svega gleda stradanja svojih, i vrlo se teško otvara prema sudbini drugih, a to je nešto što se teško mijenja. Za to treba jedno, dva ili tri desetljeća, ali to ne treba samo žrtvama, nego zapravo govori o društvenom zdravlju, i o tome koliko smo uspjeli iscjeliti svoje rane. Mislim da se rane prije svega iscjeljuju ako nastojimo komunicirati i graditi povjerenje. Prvi korak je priznavanje patnje svakoga tko je stradao. Svi bi se mogli zapitati: »Kako žive moji susjedi stradali u ratu? Kako ih podržati?«. Nacionalnost stradalih ne bi smjela biti bitna.

VJEŽBATI DISTANCIRANJE OD NASILJA

Documenta je otpočela i suradnju s mladima u Hrvatskoj, sa srednjim školama?

– Mi smo počeli raditi, u suradnji sa školama, na jednoj krovnoj inicijativi »Moj zavičaj kroz vrijeme« gdje mladi srednjoškolski istražuju što se dogodilo u njihovom mjestu. Jer nasilje u ratu zbiva se tu blizu nas, i vrlo je važno da mladi uz mentorstvo nastavnika povijesti sami provode istraživanja. Trebamo vježbati distanciranje od nasilja, uživljanje u sudbinu drugoga i solidarnosti, posebno sada kada ekonomska kriza pogoda skoro svakoga, i jedni druge trebamo kao podršku. Zato ovo nije pogodno vrijeme za isključivost i mržnju, jer jedni druge trebamo da bi lakše živjeli i preživjeli.

PREMALO SE NAPRAVILO U OBRAZOVANJU

Jedno od područja vašeg bavljenja su i interpretacije hrvatske povijesti, osobito one novije, unutar obrazovnog sustava. Tu se, čini se, ne dogadaju previše blistave stvari. Čijom zaslugom, odnosno krivnjom, i koliko možete utjecati na to da se stvari promijene na bolje?

– Devedesetih je Hrvatska prošla kroz demonizaciju antifašizma, kao i demonizaciju svih mogućih drugih i drugačijih, i da je tu u mjesto gdje se počelo mijenjati i udžbenike, pa se umjesto pluralizma interpretacija opet krenulo na jednoobrazno tumačenje povijesti na tragu nekadašnjeg jednonumla. Nakon izbora 2000. kada smo se demokratizirali, moglo se učiniti puno više, osobito u obrazovanju. Mi još uvijek u školama nemamo obrazovanje za ljudska prava. Prema obećanjima sadašnje vlade, građanski odgoj trebao bi se uvoditi u škole od sljedeće jeseni. Vidjet ćemo što će se dogoditi. Tužno je koliko se malo napravilo unutar obrazovanja, jer za to nije bilo političke volje.

NA IVIŠE SREDSTAVA IZ NORVEŠKE, ŠVICARSKJE I NIZOZEMSKJE

Vašu udrugu financira neki resor Ministarstva?

– Iz Hrvatske nas podržava Nacionalna zaklade za razvoj civilnog društva i Ured za udruge, ali najviše sredstava kroz javljanja na natječajima dobivamo iz ministarstva vanjskih poslova Norveške, Švicarske, Nizozemske. Važna nam je i podrška Ministarstva kulture RH za programe kulture sjećanja, i Europske Unije, koja je niz godina podržavala praćenje sudjenja za ratne zločine. Na našem webu je moguće pregledati 298 sudskih predmeta koje smo pratili. Sada nastavljamo pratiti sudjenja volonteri, a htjeli bismo taj rad proširiti na praćenje učinkovitosti reforme pravosuđa, praćenje postupaka za zločine iz mržnje i postupaka za govor mržnje.